

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет «Одеська юридична академія»

**ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ
УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ
ТА ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ ХХІ СТОЛІТТЯ:
СИНЕРГІЯ НАУКОВИХ, ОСВІТНІХ
ТА ТЕХНОЛОГІЧНИХ РІШЕНЬ**

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної
конференції

19 травня 2023 року

У двох томах

Том 1

Видавництво
«Юридика»
2023

УДК 005.332.2(4):316.42(477)"364""20"(062.552)
Є24

Рекомендовано до друку Вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 3 від 16.06.2023 р.)

За загальною редакцією **С. В. Ківалова**.

Відповідальний за випуск **М. Р. Аракелян**.
Матеріали видано в авторській редакції.

Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та
Є24 глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх
та технологічних рішень : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-
практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2023 р.) / за загальною редак-
цією С. В. Ківалова. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. –
Т. 1. – 790 с.

ISBN 978-617-8263-39-3

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень». У першому томі збірника містяться наукові напрацювання вчених, практиків, військовослужбовців у теоретичній та емпіричній площині в умовах повномасштабного військового вторгнення у сферах філософських основ, загальної теорії та історичних досліджень держави і права, актуальних проблем світових соціально-політичних процесів, соціології та психології. Висвітлено питання загроз національній безпеці в їхньому конституційному вимірі, у рамках міжнародного та європейського права, трудового права та права соціального забезпечення, земельного, аграрного та екологічного права, пов'язані з функціонуванням економіки та підприємництва в умовах європейського вибору України. Розглянуто проблеми інформатизації та цифровізації суспільства, захисту інформації та кібербезпеки в умовах військового вторгнення, питання методики викладання іноземних мов, теорії та практики перекладу, проблеми лінгвістики та журналістики.

Збірник розраховано на наукових та науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти, практичних працівників у сферах юридичної, економічної, соціологічної, політологічної, психологічної, філологічної наук, журналістики та кібербезпеки тощо.

УДК 005.332.2(4):316.42(477)"364""20"(062.552)

ISBN 978-617-8263-37-9 (у 2 т.)
ISBN 978-617-8263-39-3 (т. 1)

© Національний університет
«Одеська юридична академія», 2023

**СПРАВЕДЛИВИЙ І РІВНОПРАВНИЙ РЕЖИМ
ЯК БАГАТОШАРОВА КОМБІНАЦІЯ ПРИНЦИПІВ ПРАВА**

Оскільки справедливий та рівноправний режим як стандарт ставлення до іноземних інвестицій є таким звичаєвим критерієм відповідності поведінки держав їхнім міжнародним зобов'язанням, що, з одного боку, виступає переплетенням принципів права щодо справедливості та рівноправ'я, а з іншого, формується буквою рішень міжнародних інвестиційних арбітражів, – виявлення актуальних елементів справедливого та рівноправного режиму вбачається завданням з постійно високою науково-практичною цінністю.

Однак для виконання такого завдання спершу слід згадати, що загальні принципи права є спільними правовими поняттями, логічними правилами, технічними принципами, що використовуються при тлумаченні й застосуванні права як міжнародного, так і внутрішньодержавного [1, с. 14–15]. При цьому як юридичне поняття загальні принципи права з'явилися лише у XIX ст., і саме в міжнародній арбітражній практиці. Згодом на «загальні принципи права, що визнаються цивілізованими націями», в якості правового джерела, було зроблене посилання у п. 3 ст. 38 Статуту Постійної Палати міжнародного правосуддя, яке без змін перекочувало до п. «с» ст. 38 Статуту Міжнародного Суду ООН [2, с. 120–122].

Оскільки загальні принципи права і самі по собі не мають достатньої чіткості та стабільності змісту, зафіксувати їх вичерпний перелік достатньо складно. Однак принцип справедливості та принцип рівності посядуть у такому переліку особливе місце. Адже принцип справедливості уособлює значення права, яке як суспільний інститут слугує мірою справедливості, морально-правовою домірністю вкладеного та отриманого в усіх сферах життєдіяльності людини. Цей принцип концентрує вимогу відповідності практичної ролі різних індивідів або соціальних груп у житті суспільства та їхнім соціальним становищем, їх правами та обов'язками, злочином і покаранням, заслугами людей та суспільним визнанням. Слід також додати, що принцип справедливості та принцип рівності глибоко пов'язані, оскільки перший конкретизується у другому, передбачаючи зокрема рівність перед законом і судом, заборону дискримінації [3, § 8]. При цьому більшість загальних принципів права застосовні до всіх галузей та інститутів права, і міжнародного інвестиційного права зокрема. Оскільки ж остання галузь помітно виділяється у системі міжнародного права поєднанням публічно-правового і приватно-правового методів регулювання, відсутністю універсальної конвенції та центральної міжнародної організації для вирішення спорів про транскордонні інвестиції, в її межах особливого значення набувають і спеціальні принципи.

Серед спеціальних принципів інвестиційного права Ю. М. Жорнокуй виділяє: принцип рівності суб'єктів інвестиційного права; принцип свободи договору; принцип свободи вибору інвестором об'єкта інвестування; принцип самостійного здійснення інвестором своєї діяльності; принцип взаємовигідності інвестицій [4, с. 30–35]. Принципами міжнародного інвестиційного права зазвичай визначаються: принцип свободи експорту інвестицій; принцип свободи використання засобів захисту при імпорті інвестицій; принцип захисту інвестицій; принцип «територіальності» регулювання іноземних інвестицій; принцип державного і міжнародного контролю за рухом інвестицій; принцип запобігання нанесенню шкоди інвестиціями економіці приймаючої країни; принцип недопущення експропріації (націоналізації) іноземних інвестицій без компенсації; принцип свободи переказу доходів і дивідендів від інвестицій за межі країни розміщення; принцип суброгації; принцип уникнення подвійного оподаткування; принцип недискримінації; принцип надання режиму найбільшого сприяння та національного режиму [5, с. 188–189].

До останнього додамо, що деякі з найважливіших в інвестиційних відносинах принципи носять міжгалузевий характер. Таким, наприклад, виступає принцип охорони навколишнього середовища, що має велике значення не лише для екологічного права, але і для інвестиційного права та багатьох інших галузей, адже інтенсивне користування надрами та розвиток виробництва товарів і послуг не повинні вести до порушення екологічної системи, що склалася в країні. Не слід забувати і про загальногалузеві для міжнародного інвестиційного права принципи міжнародного економічного права, яким величезну увагу приділяють акти ООН. Підкреслюючи значення для міжнародного економічного порядку загальних принципів права, в якості спеціальних принципів відповідної галузі цими актами визначаються зокрема: принцип всеучасті; принцип суверенітету держави над своїми природними ресурсами та всією економічною діяльністю; принцип преференційального режиму для країн, що розвиваються; принцип міжнародної соціальної справедливості; принцип вільного доступу до моря для країн, що не мають виходу до нього [6, с. 167–168].

Роль принципів права у регулюванні міжнародних інвестиційних відносин взагалі часто підкреслюється провідними міжнародними організаціями. Так, Радою Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) у 2009 році сформульовані рекомендації щодо національної безпеки для приймаючих міжнародні інвестиції країн, де урядом, що запроваджують інвестиційну політику та заходи, що спрямовані на захист національної безпеки, – надане узагальнення щодо засад інвестиційної політики. Зокрема рекомендувалося керуватися принципами недискримінації, прозорості та передбачуваності результатів, пропорційності заходів і підзвітності діяльності державних органів влади. Відповідно принципу недискримінації обмежувальні заходи повинні застосовуватись до всіх без виключень інвесторів, що задіяні у певній сфері. Регуляторні заходи, що здійснюються державою, повинні бути максимально прозорими, повідомлення

про їхнє застосування мають бути здійснені своєчасно аби інвестори мали змогу передбачити можливі наслідки та результати. При цьому обмеження щодо умов інвестиційної діяльності повинні бути пов'язані з публічним інтересом. Окрім того, обмеження повинні бути застосовані лиш у разі «виключних умов», коли усунути наслідки негативних явищ іншим шляхом неможливо. При виникненні ж суперечок між приймаючою країною та іноземним інвестором, такий спір має бути доступним для розгляду у міжнародному органі [7, с. 2–4].

Саме в ключі останнього справедливий і рівноправний режим, який нерідко називають основною або ж центральною нормою міжнародного інвестиційного права, слугує вкрай важливим вектором розвитку єдиного, значною мірою уніфікованого нині правового режиму іноземних інвестицій. Не будучи визначеним нормами внутрішнього права [8, с. 123], такий стандарт ставлення до іноземних інвестицій виступає основним елементом регулювання відносин у сфері міжнародних інвестицій, який через рішення міжнародних інвестиційних арбітражів забезпечує додержання принципів права щодо справедливості та рівноправ'я – однієї з ключових і фундаментних складових сучасної системи міжнародного права.

Дослідження К. Яннака-Смолл, видане ОЕСР у 2004 році, виділяє станом на сьогодні мінімальний перелік складових справедливого та рівноправного режиму, включаючи до його складу такі елементи: обов'язок пильності та захисту; належний процес, куди входить як право на правосуддя, так і заборона необґрунтованих дій; прозорість; сумлінність як комбінація поваги до базових очікувань інвестора, прозорості та неприпустимості свавільних дій; елементи автономної справедливості [9, с. 26–39]. Мінімальний – адже у рішенні від 2019 року у спорі *Indian Metals & Ferro Alloys Limited проти Індонезії* Постійною палатою третейського суду визначено, що справедливий режим, окрім зазначених, охоплює і елемент на основі принципу пропорційності. Останнє логічним чином поєднується з принципами добросовісності та базовими правовими принципами щодо дотримання контрактних зобов'язань та угод в цілому (*pacta sunt servanda*). До наведеного списку принципів Р. Дользер і К. Шроер також додають вимогу щодо забезпечення стабільності та безпеки інвестора в ключі його законних очікувань [8, с. 133–149]. На додачу до сформованого переліку слід послатись на рішення у справі *PSEG Global Inc. проти Турції*, де в 2007 році арбітраж Міжнародного центру з урегулювання інвестиційних спорів (МЦУІС) визначив: «стандарт справедливого та рівноправного режиму набув особливого значення внаслідок того, що інші передбачені міжнародним правом стандарти можуть бути неповністю доречними в обставинах кожного випадку».

Отже, зважаючи на зазначене, до ключових елементів, що формують справедливий і рівноправний режим можна віднести: законні очікування інвестора, стабільність, прозорість, добросовісність, сумлінне виконання договірних зобов'язань, забезпечення належної правової процедури та недопустимість відмови у правосудді. А до елементів, що в світлі цього інвестиційного правового режиму

складуть неправомірні дії – невиправдане та неправомірне ставлення, дискримінацію, примушування, тиск, відсутність пильності чи захисту. І хоча навіть зазначені складові справедливого та рівноправного режиму надають йому характер рамкового зобов'язання, такий підхід все ж дозволяє заповнити прогалини регулювання міжнародних інвестицій, досягнувши справедливого та рівного ставлення до іноземних інвестицій фактично в усіх аспектах. При цьому питання віднесення вичерпного переліку елементів або принципів у складі справедливого та рівноправного режиму залишиться відкритим, оскільки залежатиме як від деталей конкретної суперечки, так і від специфіки чинних міжнародно-правових процедур.

Список використаних джерел:

1. Конспект лекцій з основ теорії міжнародного права. Для студентів III курсу відділення міжнародного права Інституту міжнародних відносин КНУ імені Тараса Шевченка / О. Задорожній, В. Буткевич, В. Мицик. – Київ, 2001. – 145 с.
2. Міжнародне публічне право: підручник : у 2 т. – Т. 1. Основи теорії / В. В. Мицик, М. В. Буроменський, О. В. Буткевич та ін. ; за ред. В. В. Мицика. – 2-ге вид., змін. – Харків : Право, 2020. – 416 с.
3. Теорія права і держави : підручник / О. Ф. Скакун. – Вид. 4-те, допов. і перероб. – Київ : Правова єдність : Алерта, 2014. – 524 с.
4. Інвестиційне право : підручник / Ю. М. Жорнокуй, О. М. Шуміло, О. П. Суц та ін. ; за заг. ред. Ю. М. Жорнокуя. – Харків : Право, 2015. – 512 с.
5. Международное экономическое право в эпоху глобализации / В. М. Шумилов ; Московский журнал международного права. 2001. № 2. – С. 167-203.
6. Международное право. Особенная часть : учеб. для студентов юрид. фак. и вузов / И. И. Лукашук ; Рос акад. наук, Ин-т государства и права, Академ. правовой ун-т. – Изд. 3-е, перераб. и доп. – Москва : Волтерс Клувер, 2005. – 544 с.
7. Guidance for recipient country investment policies relating to national security. Recommendation adopted by the OECD Council on 25 May 2009.
8. Principles of International Investment Law / R. Dolzer, C. Schreuer. Oxford University Press. Second edition. 2008. 433 p.
9. Fair and Equitable Treatment Standard in International Investment Law / Working Papers on International Investment. OECD. 2004/03.

Ключові слова: інвестиційний правовий режим, справедливий та рівноправний режим, загальні принципи права, принципи міжнародного інвестиційного права.

Key words: investment treatment, fair and equitable treatment, general principles of law, legal principles of international investment law.

Галімурка Петро Іванович

Тимчасові заходи Міжнародного суду ООН як підстава
для обмеження юрисдикційних імунітетів: український контекст . . . 389

Громлюк Аліна Віталіївна

Проблемні питання розгляду справ ЄСПЛ за скаргами
щодо порушення права власності . . . 392

Джевага-Третьякова Світлана Юріївна

Становлення та розвиток концесії . . . 394

Димов Кирило Борисович

Розвиток міжнародних та національних механізмів захисту
права на житло біженців та вимушених мігрантів внаслідок
міжнародного збройного конфлікту в Україні . . . 397

Жакун Маргарита Юріївна

Захист іноземних інвестицій в умовах воєнного стану:
міжнародний досвід для України . . . 401

Мануїлова Катерина Вікторівна,

Рудецька Поліна Андріївна

Міжнародна кримінальна відповідальність посадових осіб
держави за вчинення міжнародного злочину . . . 404

Редченко Ярослав Олександрович

Міжнародно-правова проблематика визнання цифрових валют
офіційними платіжними засобами . . . 407

Степанова Снежана Петрівна

Елементи нової моделі міжнародного волонтерства в Україні . . . 411

Череповський Костянтин Валерійович

Справедливий і рівноправний режим як багатопарова
комбінація принципів права . . . 415

Шипко Станіслав Олександрович

Міжнародно-правове регулювання боротьби з кіберзлочинністю . . . 419

СЕКЦІЯ 9
ЕКОНОМІКА ТА ПІДПРИЄМНИЦТВО
В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВИБОРУ, ВІЙНИ
ТА ПІСЛЯВОЄННА ВІДБУДОВА УКРАЇНИ

Кібік Ольга Миколаївна,

Слободянюк Ольга Василівна

Інтеграційна стратегія в системі забезпечення відновлення
та розвитку України . . . 422

Котковський Володимир Станіславович

Повоєнне реформування енергетичного комплексу України . . . 426

Котлубай Вячеслав Олексійович

Підвищення рівня інноваційності українських бізнес-структур
в умовах війни . . . 428